

Handreiking integriteitstoetsing kandidaten voor decentrale politieke partijen

Handreiking integriteitstoetsing
kandidaten voor decentrale
politieke partijen

Inhoudsopgave

1.	Voorwoord	5
2.	Aanleiding, doel en doelgroep	7
3.	Opzet, definities en algemene aandachtspunten	9
	3.1 Opzet handreiking	9
	3.2 Definitie van integriteit	9
	3.3 “Integritisme”	10
	3.4 Eerlijke en heldere voorlichting over het ambt en integriteit	11
	3.5 De vorming van een selectiecommissie vanuit het oogpunt van integriteit	12
	3.6 Rollen en verantwoordelijkheden van functionarissen vanuit het oogpunt van integriteit	13
4.	Toolbox integriteitstoetsing	17
	Colofon	44

1

1. Voorwoord

Goed bestuur is integer bestuur. Integriteit is daarom als één van de zeven leidende beginselen opgenomen in de Nederlandse Code voor Goed Bestuur. De integriteit van bestuurders en volksvertegenwoordigers is hier een integraal onderdeel van. Gezien de zorgen die onder meer bij de Tweede Kamer bestaan over de ondermijning van het lokaal bestuur is het belang hiervan de afgelopen periode alleen maar groter geworden. Ik heb daarom de Tweede Kamer toegezegd om in overleg te treden met vertegenwoordigers van de politieke partijen om over de rekrutering van politieke ambtsdragers en de risico's van ondermijning te spreken¹. Tijdens dit overleg kwam naar voren dat een handreiking integriteitstoetsing voor de wervings- en selectiecommissies van politieke partijen van toegevoegde waarde kon zijn.

Ik heb daarom besloten om een dergelijke handreiking, die tot doel heeft om de kwaliteit van de integriteitstoetsing van kandidaten voor volksvertegenwoordigende en bestuurlijke functies te verbeteren, op te laten stellen. Uitgangspunt hierbij was dat in de handreiking rekening zou worden gehouden met het feit dat de integriteitstoetsing van (kandidaat-) politieke ambtsdragers primair de verantwoordelijkheid van de politieke partijen zelf blijft. De afgelopen maanden heeft Berenschot deze opdracht uitgevoerd. Gezien het feit dat de integriteit van de politieke ambtsdragers uiteraard in alle bestuurslagen van belang is, zijn naast de (decentrale) politieke partijen ook de VNG, het IPO en de UvW nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van de handreiking.

De handreiking biedt in de vorm van een handzame *toolbox* een overzicht van methoden die de wervings- en selectiecommissies van politieke partijen kunnen benutten bij het toetsen van de integriteit van - en het verbeteren van het bewustzijn over de integriteitsrisico's bij potentiële kandidaten. Dit gaat onder meer om een leidraad integriteit ten behoeve van selectiegesprekken en dilemmakaarten integriteit politieke ambtsdragers. Verder wordt in de handreiking ingegaan op het fenomeen spookvertegenwoordiging. Dit aspect van integriteit wordt als ongewenst en schadelijk voor het functioneren en het aanzien van de volksvertegenwoordiging beschouwd. Uit gesprekken met politieke partijen is gebleken dat er behoefte bestaat aan concrete handvatten om tijdens de werving en selectie potentiële spookvertegenwoordigers te kunnen herkennen en tegen te kunnen gaan. De tools uit deze handreiking zijn ook daarvoor geschikt.

De handreiking biedt derhalve methoden aan die al in een vroeg stadium van het wervings- en selectieproces van kandidaat-politieke ambtsdragers aandacht op het belang van integriteit vestigen. Ik verwacht dat dit een positieve bijdrage aan de integriteit van het openbaar bestuur kan leveren en beveel deze handreiking daarom van harte bij u aan.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2015-2016, 28 684, nr. 455

2

2. Aanleiding, doel en doelgroep

De kern van onze democratie is dat burgers hun vertrouwen stellen in politieke ambtsdragers. Iedere keer dat de integriteit van een politiek ambtsdrager ter discussie staat, schaadt dit het vertrouwen van de samenleving in het openbaar bestuur. Integriteit staat de laatste jaren volop in de schijnwerpers. Dit heeft zijn weerslag op het vak van politiek ambtsdrager. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft hierop integriteit tot een speerpunt gemaakt van zijn beleid. Het initiatief een handreiking integriteitstoetsing van kandidaten voor decentrale politieke partijen op te stellen, is hiervan een uitvloeisel.

Doel van voorliggende handreiking is het proces van werving en selectie van politieke ambtsdragers door decentrale politieke partijen op het gebied van integriteit te ondersteunen. Met (kandidaat) politieke ambtsdragers worden zowel kandidaat volksvertegenwoordigers (raadsleden, leden provinciale staten en leden van het algemeen bestuur van waterschappen (verder: AB-leden)) bedoeld, als kandidaat bestuurders (wethouders, gedeputeerden en leden van het dagelijks bestuur van waterschappen (verder: DB-leden)).

Met decentrale politieke partijen worden zowel politieke partijen die uitsluitend lokaal opereren bedoeld, als landelijke partijen die lokaal actief zijn. Bij deze politieke partijen is deze handreiking in het bijzonder nuttig voor bestuursleden van decentrale politieke partijen, leden van de selectiecommissie, (kandidaat) fractieleden en (kandidaat) bestuurders.

De handreiking is nadrukkelijk niet bedoeld als een afvinklijst waaruit een bindend advies naar voren komt. Het doel van de handreiking is om bij te dragen aan vergroting van het integriteitsbewustzijn bij (kandidaat) politieke ambtsdragers en het in beeld brengen van integriteitsrisico's. In het geval een integriteitsrisico wordt gesignaleerd, is het raadzaam afhankelijk van de aard van het risico, hierover een gesprek te voeren met de kandidaat.

Indien relevant, wordt in de handreiking onderscheid gemaakt tussen volksvertegenwoordigers en bestuurders. Voor de toepassing van de tools in de handreiking is het verschil tussen volksvertegenwoordigers en bestuurders gering. Dit kan anders zijn voor de consequenties die aan bepaalde bevindingen worden verbonden.

3

3. Opzet, definities en algemene aandachtspunten

3.1 Opzet handreiking

De handreiking onderscheidt de volgende drie fasen:

- *De wervingsfase.* In deze fase vindt de afweging plaats of een kandidaat politiek ambtsdrager zich kandidaat stelt om volksvertegenwoordiger of bestuurder te worden. Daarnaast besluit in deze fase het partijbestuur van de decentrale politieke partij over de inrichting van zijn werving- en selectieproces.
- *De selectiefase.* In deze fase worden kandidaat volksvertegenwoordigers geselecteerd en op de kieslijst geplaatst. Vervolgens worden zij al dan niet verkozen en geïnstalleerd als volksvertegenwoordiger. Na de verkiezingen worden ook potentiële bestuurders geselecteerd en voorgedragen. Daarna worden zij benoemd.
- *De beheerfase.* Deze fase vangt aan nadat de politieke ambtsdragers benoemd zijn in hun ambt. In deze fase is de decentrale politieke partij medeverantwoordelijk voor het onder de aandacht houden van integriteit onder hun politieke ambtsdragers. Integriteit behoeft immers doorlopende aandacht.

De handreiking heeft de vorm van een toolbox met daarin zeven praktisch uitgewerkte tools. De meeste tools hebben betrekking op de selectiefase. In deze fase vindt immers de belangrijkste afweging plaats. De tools zijn zo vormgegeven dat ze direct toepasbaar zijn. U kunt ervoor kiezen één of enkele tools toe te passen. De tools zijn namelijk onafhankelijk van elkaar te gebruiken. Daarnaast is het mogelijk delen van de tools te gebruiken of te verrijken met elementen speciaal gericht op uw eigen partij.

3.2 Definitie van integriteit

Voor zowel decentrale politieke partijen als burgers met politieke aspiraties is niet altijd duidelijk wat integriteit binnen het openbaar bestuur inhoudt. Er bestaat ook geen eenduidige definitie van het begrip integriteit. Het wordt vaak gedefinieerd als handelen overeenkomstig de (daarvoor) geldende morele waarden en normen en de daarmee samenhangende regels.² Integriteit is daarmee deels afhankelijk van de context en

² L.W.J.C. Huberts, Integriteit en integritisme in bestuur en samenleving. Wie de schoen past trekke hem aan, 2005.

situatie. Er bestaat dan ook een groot grijs (volgens sommigen veelkleurig) gebied waarbinnen de scheidslijnen tussen integer en niet integer handelen minder helder zijn.

Enig houvast wordt geboden door wetten en codes. In de modelgedragscode integriteit voor volksvertegenwoordigers en bestuurders, opgesteld vanuit VNG, UVW en IPO, komen onderstaande onderwerpen aan de orde die veelal hun oorsprong vinden in wet- en regelgeving:

- Omgang met belangen en (inkomsten uit) nevenfuncties
 - Deelname aan stemming en besluitvorming bij een persoonlijk belang
 - Onverenigbaarheid politieke en bestuurlijke functies
 - Het niet mogen verrichten van bepaalde handelingen of het aangaan van bepaalde overeenkomsten
 - Openbaarmaking van nevenfuncties
 - Omgang met financiële belangen, waaronder onroerend goed
- Omgang met (vertrouwelijke) informatie
- Omgang met uitnodigingen en geschenken
- Gebruik van overheidsvoorzieningen

Al deze onderwerpen komen aan bod in de verschillende tools van deze handreiking.

Een bijzondere vorm van integriteit betreft de zogenaamde spookvertegenwoordiging. In deze handreiking wordt de volgende brede definitie van een spookvertegenwoordiger gehanteerd: 'Een volksvertegenwoordiger die zonder dringende reden zelden tot nooit aanwezig is of zelden tot nooit de werkzaamheden uitvoert die verbonden zijn aan het ambt van volksvertegenwoordiger'³. Spookvertegenwoordiging is geen wijdverspreid fenomeen, maar de impact die het heeft op de publieke opinie is groot. Het is derhalve schadelijk voor het functioneren en het aanzien van de volksvertegenwoordiging als geheel en daarom worden er in deze handreiking handvatten geboden om het tegen te gaan.

3.3 “Integritisme”

Bij deze handleiding past ook een relativerende opmerking. De integriteit van de politieke ambtsdrager is van groot belang, maar moet wel in het juiste perspectief worden geplaatst. Voorkomen moet worden dat integriteit doorslaat naar integritisme. Integritisme houdt in dat integriteitsoordelen worden geveld, terwijl daar geen grond voor is.⁴ In het geval van integritisme wordt integriteit dusdanig opgerekt dat zaken ten onrechte tot integriteitstekwesties worden gerekend. Dit is een ontwikkeling die ook in de politieke arena zichtbaar is. Het begrip integriteit wordt door volksvertegenwoordigers en

³ Gebaseerd op de definitie van minister Plasterk in zijn brief aan de Tweede Kamer in reactie op de motie-Fokke c.s. inzake spookvertegenwoordigers (11-09-2014).

⁴ L.W.J.C. Huberts, Integriteit en integritisme in bestuur en samenleving. Wie de schoen past trekke hem aan, 2005.

bestuurders regelmatig gebruikt terwijl daar onvoldoende concrete aanleiding voor is. Dit gebeurt soms door het overdrijven van het belang van in het geding zijnde normen en waarden. Maar ook door het veralgemeniseren van integriteitsoordelen.

Ook bij toepassing van de handreiking dient te worden gewaakt voor integritisme aan de zijde van de decentrale politieke partij. Constateert u een mogelijk integriteitsrisico bij een kandidaat politieke ambtsdrager dan wil dit niet zeggen dat deze ongeschikt is voor de functie. Wel is dit een aanleiding om hierover het gesprek te voeren en te onderzoeken in hoeverre het risico een goede uitvoering van het politieke ambt in de weg staat. Deze afweging kan in het geval van een kandidaat volksvertegenwoordiger anders uitpakken dan in geval van een kandidaat bestuurder. Bijvoorbeeld het lidmaatschap van de lokale ondernemersvereniging laat zich moeilijk verenigen met een wethouderschap maar staat een raadslidmaatschap in beginsel niet in de weg.

3.4 Eerlijke en heldere voorlichting over het ambt en integriteit

De toolbox biedt concrete tools die u kunt hanteren. Naast deze tools zijn er drie algemene aandachtspunten die zich niet in een tool laten vatten. Het eerste algemene aandachtspunt gaat over een eerlijke en heldere voorlichting in de wervingsfase over wat het ambt van politiek ambtsdrager inhoudt. In dit kader dient ook aandacht te worden besteed aan het thema integriteit.

Uit recent onderzoek is gebleken dat raadsleden gemiddeld 15,9 uur per week besteden aan hun raadswerk.⁵ Het is van belang dat er een goede voorlichting is over zaken als tijdbesteding, verantwoordelijkheden en verwachtingen. Voorlichting over het ambt van politiek ambtsdrager draagt bij aan het tegengaan van zogenaamde spookvertegenwoordigers. Duidelijke voorlichting stelt geïnteresseerden immers beter in staat een afweging te maken ten aanzien van een mogelijke functie binnen de partij. Overwegingen van kandidaten in dit kader kunnen zijn:

- *“Moet ik mij wel kandidaat stellen als ik een drukke baan heb of een eigen bedrijf dat in zwaar weer verkeert of werk heb waarvoor ik veel in het buitenland moet zijn?”*
Toelichting: Het ambt van politiek ambtsdrager betekent een aanslag op uw agenda. In het geval van een drukke baan is de kans aanwezig dat u niet altijd aanwezig kunt zijn of dat u zich onvoldoende kunt voorbereiden. Overweeg in hoeverre uw professionele verplichtingen te combineren zijn met het ambt van politiek ambtsdrager.
- *“Moet ik mij wel kandidaat stellen in het geval van bepaalde verzwarende persoonlijke omstandigheden zoals een relatie met iemand in het buitenland?”*

⁵ Daadkracht voor de overheid, Nationaal Raadsledenonderzoek 2014, Trendonderzoek naar de tijdsbesteding en werkzaamheden van gemeenteraadsleden: driemeting, januari 2016.

Toelichting: Het ambt van politiek ambtsdrager betekent dat u wekelijks verplichtingen heeft. Denk aan een fractievergadering, commissievergadering of werkbezoek. Een relatie in het buitenland kan betekenen dat u gedurende langere tijd afwezig bent. Overweeg in hoeverre uw persoonlijke situatie te combineren is met het ambt van politiek ambtsdrager.

- *“Moet ik mij wel kandidaat stellen nu ik een rechtszaak heb lopen die kan leiden tot mijn veroordeling?”*

Toelichting: Van een politiek ambtsdrager mag verwacht worden dat deze wet- en regelgeving strikt naleeft. Een mogelijke veroordeling past niet bij het gedrag dat van een politiek ambtsdrager verwacht mag worden. Daarnaast tast een veroordeling het vertrouwen van de burger aan in de politiek. Mogelijk kan een veroordeling er ook toe leiden dat een politiek ambtsdrager zijn vak niet uit kan oefenen omdat deze in de gevangenis zit. Beoordeel daarom altijd in hoeverre een lopend of aankomend geding de vervulling van een politiek ambt in de weg staat.

In aanvulling hierop moet de kandidaat ook voorlichting krijgen over het feit dat een politiek ambtsdrager in situaties terecht kan komen die de persoonlijke integriteit kunnen raken. Een politiek ambtsdrager wordt bijvoorbeeld door bekenden en minder bekenden aangesproken in de supermarkt over persoonlijke kwesties met de gemeente. Als politiek ambtsdrager dient U hier anders mee om te gaan dan als burger. De kandidaat dient zich ook te realiseren in een glazen huis terecht te komen waar persoonlijke zaken die de eigen integriteit kunnen raken in de openbaarheid komen.

Voorlichting over het “vak” van politiek ambtsdrager kan door de partij zelf worden verzorgd, maar ook door externe partijen. Zo geeft Prodemos, Huis voor democratie en rechtsstaat, voorlichting op dit gebied. Geadviseerd wordt bovenstaande overwegingen onderdeel te laten zijn van deze voorlichting. In de toolbox treft u kaarten aan met dilemma’s die u bijvoorbeeld tijdens een voorlichtingsbijeenkomst met kandidaat politiek ambtsdragers kunt bespreken.

3.5 De vorming van een selectiecommissie vanuit het oogpunt van integriteit

Het tweede algemene aandachtspunt gaat over de selectiecommissie. De meeste decentrale politieke partijen vormen een selectiecommissie om tot een kieslijst te komen voor respectievelijk de gemeenteraad, provinciale staten of het algemeen bestuur. Dit is een verantwoordelijkheid van het partijbestuur van de decentrale politieke partij. Indien aanwezig, stelt de algemene ledenvergadering de kieslijst vast. De selectiecommissie heeft echter grote invloed op de samenstelling en volgorde van de kieslijst. De leden van de commissie kunnen als zij kandidaten privé of zakelijk goed kennen, worden beticht van vriendjespolitiek en/of het bevoordelen van kandidaten vanuit eigen belang.

Aandachtspunten vanuit het oogpunt van integriteit voor de samenstelling en werkwijze van de selectiecommissie zijn dan ook:

- Bij de keuze van de leden van de selectiecommissie kunnen partijen bepaalde functies weren uit de commissie (bijvoorbeeld leden van het partijbestuur of fractieleden) zodat er op dit gebied geen belangenverstremming ontstaat. Dit is een verantwoordelijkheid voor het partijbestuur van de decentrale politieke partij gehoord hebbend de ledenvergadering. Bij diverse partijen komt het voor dat de selectiecommissie (deels) wordt gevormd door bestuursleden. Wees u er in dat geval bewust van uw dubbele rol als uitvoerder (selectiecommissie) en toezichthouder (partijbestuur).
- Maak als partijbestuur van een decentrale politieke partij vooraf afspraken over wat een lid van de selectiecommissie dient te doen als deze in enige verhouding staat tot een kandidaat. Maak afspraken voor het geval een familielid, vriend of zakelijke connectie zich als kandidaat aandient. Spreek bijvoorbeeld af dat het lid van de commissie verplicht is dit te melden en zich afzijdig dient te houden bij de contacten met deze kandidaat en de discussie over de plaats op de kieslijst.

3.6 Rollen en verantwoordelijkheden van functionarissen vanuit het oogpunt van integriteit

Het derde algemene aandachtspunt gaat over rollen en verantwoordelijkheden van functionarissen. Zowel binnen de decentrale politieke partij als de decentrale overheid zelf hebben namelijk verschillende functionarissen een rol bij het thema integriteit.

Decentrale politieke partij

Elke decentrale politieke partij heeft sleutelfunctionarissen zoals de voorzitter van het bestuur, fractievoorzitter, fractielid, bestuurder (wethouder, gedeputeerde, DB-lid) en voorzitter van de selectiecommissie. Aandachtspunt voor de decentrale politieke partij is voor elke functionaris vast te leggen welke rol en verantwoordelijkheid die heeft vanuit het oogpunt van integriteit:

- **Fractievoorzitter.** De fractievoorzitter is het gezicht naar buiten. Daarnaast stuurt hij de fractie aan en heeft hij de verantwoordelijkheid integriteit structureel op de agenda van de fractie te houden. Juist ook als er geen directe aanleiding voor is. Indien de fractievoorzitter een voortgangsgesprek voert met een fractielid, dient ook integriteit op de agenda te staan. De aandacht voor integriteit binnen de fractie ligt in het verlengde van de aandacht die binnen respectievelijk de gemeenteraad, provinciale staten en het algemeen bestuur aan integriteit wordt gegeven.

- **Fractielid.** Net als de fractievoorzitter vertegenwoordigen fractieleden de partij naar buiten. Zij hebben een voorbeeldfunctie richting burgers. Het fractielid functioneert met inachtneming van de gedragscode integriteit, vastgesteld door respectievelijk de gemeenteraad, provinciale staten of het algemeen bestuur. Fractieleden hebben daarnaast als taak de fractievoorzitter scherp te houden op het besteden van voldoende aandacht aan integriteit. Binnen de fractie is doorgaans een lid verantwoordelijk voor de financiën. Dit fractielid ziet erop toe dat besteding van het fractiebudget en declaraties conform de regels verloopt en dat daar op een transparante manier verantwoording over wordt afgelegd.
- **Bestuurder.** Als de partij een bestuurder mag leveren heeft deze uiteraard ook een voorbeeldfunctie binnen de partij en richting de samenleving op het gebied van integriteit. Een bestuurder maakt geen deel uit van de fractie waardoor de afstand tot de partij doorgaans groter is dan in het geval van een volksvertegenwoordiger. Dit neemt niet weg dat bijvoorbeeld in voortgangsgesprekken met het decentrale partijbestuur integriteit op de agenda staat. Als de bestuurder vanwege een integriteitskwestie in opspraak komt, heeft dit immers ook zijn weerslag op de partij.
- **Voorzitter partijbestuur.** Het bestuur wordt doorgaans gekozen door de ledenvergadering. Het partijbestuur is mede verantwoordelijk voor de aanlevering van integere politieke ambtsdragers. Vanuit die verantwoordelijkheid ziet de voorzitter van het partijbestuur erop toe dat de selectiecommissie integer handelt. Verder is het de taak van de voorzitter van het partijbestuur erop toe te zien dat fractievoorzitter, fractieleden en eventueel een bestuurder zich integer gedragen. Hij doet dit onder andere door integriteit in gesprekken met de politieke ambtsdragers aan de orde te stellen. Niet alleen als er een aanleiding voor is, maar juist ook als dit niet het geval is.
- **Voorzitter selectiecommissie.** Het is de taak van de voorzitter te bewaken dat het onderwerp integriteit voldoende aan bod komt tijdens de selectiegesprekken. De voorzitter van de selectiecommissie moet relationeel voldoende afstand hebben tot de kandidaten om tot een goede selectie van kandidaten te kunnen komen.
- **Vertrouwensfunctie.** De vertrouwensfunctie wordt bekleed door een persoon die de partij met raad en daad bijstaat op het gebied van integriteit. Met deze vertrouwenspersoon kunnen vertrouwelijk integriteitsdilemma's worden besproken. Volksvertegenwoordigers of bestuurders worden regelmatig geconfronteerd met dilemma's op het gebied van integriteit. De stap om dit binnen of met de fractie te bespreken kan soms (te) groot zijn, terwijl het bespreekbaar maken juist belangrijk is, ook om verdere escalatie te voorkomen. Partijen kunnen er daarom voor kiezen een vertrouwensfunctie in het leven te roepen. Daarbij valt te denken aan een ervaren oud partijbestuurder met enige afstand tot de decentrale politieke partij. Ook is het mogelijk binnen de fractie fractieleden in duo's als 'buddy' aan elkaar te koppelen. Bij landelijke partijen kan een vertrouwenspersoon uit de landelijke partijorganisatie worden benoemd.

Decentrale overheid

Voor zover relevant in het kader van deze handreiking spelen binnen de decentrale overheid de volgende personen een (formele) rol op het gebied van integriteit.

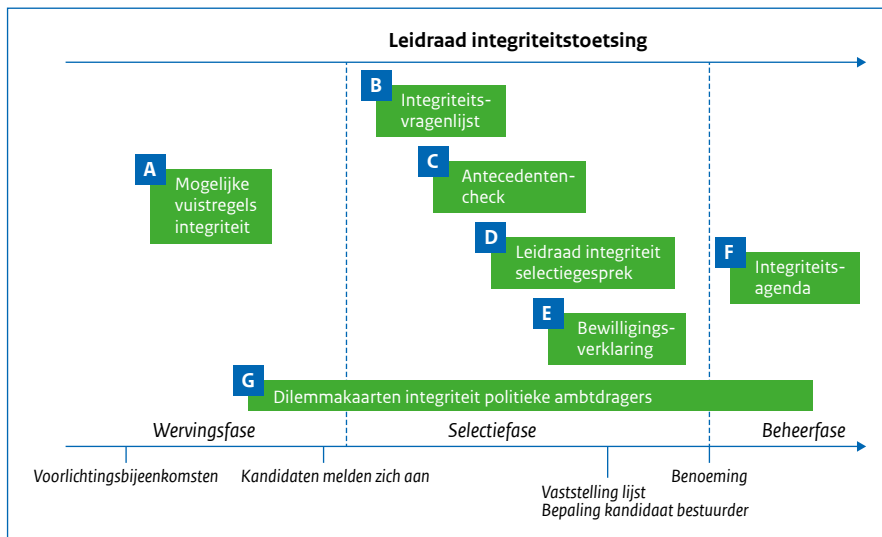
- **Burgemeester/Commissaris van de Koning/voorzitter Waterschap.** Op basis van de Gemeentewet (art. 170, tweede lid), Provinciewet (art. 175, tweede lid) en Waterschapswet (art. 94, tweede lid) bevorderen respectievelijk de burgemeester, Commissaris van de Koning en de voorzitter de bestuurlijke integriteit. Vanuit deze rol is het passend dat door hen integriteit onder de aandacht wordt gebracht van decentrale politieke partijen.
- **Griffier.** De griffier is de eerste adviseur van de voorzitter van respectievelijk de gemeenteraad en Provinciale Staten. Ook de waterschappen kennen een bestuursambtenaar met deze verantwoordelijkheid. Verder heeft de griffier de rol en verantwoordelijkheid volksvertegenwoordigers terzijde te staan. Vanuit deze rol kan de griffier dienen als klankbord in het geval van integriteitsdilemma's maar ook voorlichting geven en workshops organiseren over integriteit.

4

4. Toolbox integriteitstoetsing

De toolbox bestaat uit zeven tools die u helpen bij het vergroten van het integriteitsbewustzijn onder (kandidaat) politiek ambtsdragers en het in beeld brengen van integriteitsrisico's⁶. Deze zeven tools worden in onderstaand overzicht aangeduid met de letters A tot en met G. De dilemma kaarten (tool G) kunnen worden gebruikt in de combinatie met de tools D en F of op een ander moment naar keuze, bijvoorbeeld bij een voorlichtingsbijeenkomst voor kandidaat politiek ambtsdragers.

U kunt ervoor kiezen van alle tools gebruik te maken, maar het staat u uiteraard vrij naar eigen inschatting slechts één of enkele tools te hanteren. Een andere mogelijkheid is een deel van de tool te gebruiken. Ook kunt u ervoor kiezen een tool als basis te nemen en aan te passen al naar gelang de behoeften binnen uw partij. De tools kunnen worden toegepast bij de werving en selectie van zowel volksvertegenwoordigers als bestuurders. De toepassing van de tools kan dan wel verschillend zijn. Ook de weging van bepaalde bevindingen kan in het geval van een bestuurder anders zijn dan in het geval van een volksvertegenwoordiger (bijvoorbeeld bij nevenfuncties of financiële belangen).

⁶ De toepassing van de tools (B, C en D) levert privacygevoelige informatie op. Er is op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) geen concrete bewaartermijn voor persoonsgegevens. Het bestuur van de decentrale politieke partij bepaalt hoe lang de gegevens nodig zijn voor het doel waarvoor deze zijn verzameld of worden gebruikt en hoe lang deze gegevens worden bewaard. De gegevens dienen bewaard te worden door het bestuur van de decentrale politieke partij onder veilige omstandigheden.

Tool A: Mogelijke vuistregels integriteit

Beschrijving

Over integriteit binnen het openbaar bestuur zijn normen en beginselen vastgelegd in wetten en codes. Op decentraal niveau is de belangrijkste hiervan de gedragscode integriteit die binnen de gemeente, provincie of het waterschap van kracht is. Ieder decentraal volksvertegenwoordigend orgaan is verplicht een dergelijke gedragscode vast te stellen voor zijn leden en bestuurders. In deze gedragscode zijn regels opgenomen met betrekking tot gedrag en integriteit.

Naast deze normen kan een decentrale politieke partij ervoor kiezen zijn eigen vuistregels op het gebied van integriteit op te stellen. Hiervoor kunnen twee redenen zijn. Ten eerste zijn de normen in de gedragscode integriteit alleen van toepassing op politieke ambtsdragers. Door eigen vuistregels op het gebied van integriteit te formuleren wordt al in de wervingsfase gewerkt aan het integriteitsbewustzijn en het voorkomen van risico's op het gebied van integriteit. Ten tweede kunnen de partijbeginselen op het gebied van integriteit verder gaan dan die in de gedragscode integriteit van gemeente, provincie of waterschap.

De tool beschrijft voorbeelden van vuistregels op het gebied van integriteit. Deze kunnen voor iedere partij anders zijn. De vuistregels kunnen bijvoorbeeld worden ontleend aan wet- en regelgeving, de gedragscode integriteit die binnen de decentrale overheid van toepassing is of aan de uitgangspunten van de partij. Welke vuistregels worden opgenomen en op welke wijze hieraan invulling wordt gegeven is dus partijafhankelijk. Daar gaat deze handreiking dan ook niet op in. Wel worden een aantal voorbeelden gegeven waar een partij aan kan denken bij het opstellen van zijn eigen vuistregels.

Doel

- Vergroten integriteitsbewustzijn onder (kandidaat) partijfunctionarissen
- Uitdragen kernwaarden partij op het gebied van integriteit
- Leidraad in geval van twijfel, discussie en vragen met betrekking tot integriteit
- Voorkomen van integriteitsschendingen

Toepassing

De vuistregels worden vastgesteld door de algemene ledenvergadering dan wel bestuur van de decentrale politieke partij. De vuistregels zijn van toepassing op (kandidaat) volksvertegenwoordigers, (kandidaat) bestuurders, leden van het afdelingsbestuur en leden van de selectiecommissie. Alvorens een van deze functies te bekleden ondertekenen zij de vuistregels. Hiermee geven zij aan op de hoogte te zijn van de vuistregels en conform deze regels te handelen.

Voorbeelden vuistregels integriteit

- **Dienstbaarheid:** ik volg de wet- en regelgeving. Daarnaast sluit mijn handelen altijd en volledig aan op de (kern) waarden van de partij.
- **Functionaliteit:** mijn handelen heeft een herkenbaar verband met de functie die ik vervul in de partij.
- **Onafhankelijkheid:** bij mijn handelen zal geen vermenging optreden van oneigenlijke belangen.
- **Openheid:** mijn handelen is transparant, zodat optimale verantwoording mogelijk is en controlerende organen er volledig inzicht in hebben. Dat geldt ook voor mijn beweegredenen.
- **Betrouwbaarheid:** men kan op mij rekenen. Ik houd me aan mijn afspraken. Kennis en informatie waarover ik door mijn functie beschik, wend ik aan voor het bestemde doel.
- **Zorgvuldigheid:** ik handel zo dat alle organisaties en burgers op gelijke wijze en met respect worden bejegend en dat belangen op correcte wijze zijn afgewogen.
- **Delen:** ik meld situaties waarbij de integriteit in het geding kan zijn. Ik spreek ook anderen aan op mogelijk niet-integer gedrag en maak dilemma's bespreekbaar.
- **Eerlijkheid:** ik verklaar dat ik bovenstaande vuistregels ken en zal handelen conform deze vuistregels.

Plaats:

Datum:

Handtekening:

Tool B: Vragenlijst integriteit

Beschrijving

Als een kandidaat zich aanmeldt om politiek ambtsdrager te worden, ontvangt u doorgaans een CV en eventueel enige aanvullende informatie over de kandidaat. In aanvulling daarop is een integriteitsvragenlijst een middel om inzicht te krijgen in mogelijke integriteitsrisico's van een kandidaat. De vragen hebben o.a. betrekking op nevenfuncties, persoonlijke (financiële) belangen, eventuele relatie met de gemeente/provincie/waterschap, beroep en nevenfuncties van partner en familieleden. Enkele vragen geven ook inzicht in risico's die zouden kunnen leiden tot uitval en wellicht dat een volksvertegenwoordiger spookvertegenwoordiger wordt. Deze tool kan ook worden gebruikt om spookvertegenwoordiging tegen te gaan.

De vragenlijst integriteit is geen afvinklijst maar bedoeld om inzicht te krijgen in mogelijke risico's op het gebied van integriteit. *Mogelijke risico's*, omdat het enkele feit dat iemand nevenfuncties bekleedt geenszins hoeft te betekenen dat dit een risico oplevert. De weging in hoeverre bepaalde nevenfuncties, het aantal nevenfuncties of familiebanden in de weg staan aan de invulling van een politiek ambt kan in het geval van een kandidaat bestuurder anders uitvallen dan in het geval van een kandidaat volksvertegenwoordiger. Ook kan de weging afhangen van de context of omstandigheden van het geval. Ga daarom altijd het gesprek aan in het geval een mogelijk integriteitsrisico wordt gesignaleerd.

Doel

Het doel van de vragenlijst is informatie te krijgen over mogelijke integriteitsrisico's bij een kandidaat. De antwoorden bieden aanknopingspunten voor het gesprek met de selectiecommissie dan wel vertegenwoordigers van de partij die de kandidaat bestuurder voordragen. Daarnaast draagt het invullen van de vragenlijst bij aan het integriteitsbewustzijn van de kandidaat. De vragenlijst dwingt de kandidaat namelijk stil te staan bij mogelijke integriteitsrisico's die hij met zich meedraagt.

Toepassing

Stuur de integriteitsvragenlijst minimaal een week voor het selectiegesprek naar de kandidaat. Vraag de kandidaat de vragenlijst tenminste een dag voorafgaand aan het selectiegesprek ingevuld te retourneren.

Deze vragenlijst geldt voor zowel kandidaat volksvertegenwoordigers als kandidaat bestuurders. Indien gewenst kunt u de vragenlijst vergezeld laten gaan van de vuistregels integriteit (tool A) van uw partij en de kandidaat ook hier voor laten tekenen.

De integriteitsvragenlijst is uitgebreid. Toch wordt geadviseerd geen vragen uit de lijst over te slaan.

Sjabloon integriteitsvragenlijst

Het doel van deze vragenlijst is inzicht te krijgen in mogelijke risico's die gepaard gaan met uw vervulling van het ambt van politiek ambtsdrager. In het gesprek met de selectiecommissie dan wel vertegenwoordiger van de partij die bepaalt wie als bestuurder wordt voorgedragen, zal nader op uw antwoorden worden ingegaan. Uw antwoorden op de vragenlijst dienen als input voor het selectiegesprek en zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Hoofdfuncties en belangen

1. Heeft u op dit moment een arbeidsrelatie (loondienst)? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)
Bij ja: Staat uw huidige arbeidsrelatie in relatie tot gemeente/provincie/waterschap? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)
2. Heeft u een eigen onderneming (inclusief ZZP), of heeft u deze de afgelopen 3 jaar gehad? [\[nee / ja, namelijk \(naam onderneming\)...\]](#)
Bij ja: Heeft de onderneming thans –voor zover bekend– een zakelijke relatie met gemeente/provincie/waterschap? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)
3. Heeft u thans een belang in een niet eigen onderneming (niet beursgenoteerd) die thans – voor zover bekend – een zakelijke relatie met gemeente/provincie/waterschap heeft? [\[nee / ja, naam bedrijf en beschrijving relatie\]](#)
4. Bent u de afgelopen 3 jaar als advocaat of adviseur in geschillen werkzaam geweest ten behoeve van (het bestuur van) gemeente/provincie/waterschap dan wel ten behoeve van een wederpartij van (het bestuur van) gemeente/provincie/waterschap? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)
5. Bent u de afgelopen 3 jaar als gemachtigde in geschillen werkzaam geweest ten behoeve van een wederpartij van gemeente/provincie/waterschap of het gemeente/provincie/waterschap-bestuur? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)
6. Bent u de afgelopen 3 jaar zelf of als vertegenwoordiger/ adviseur voor derden een overeenkomst aangegaan met gemeente/provincie/waterschap? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)

Nevenfuncties

7. Welke nevenfuncties⁷ heeft u op dit moment of recent (binnen nu en 3 jaar) beëindigd?
Beantwoord per nevenfunctie:
 - Bij welke organisatie heeft u deze nevenfunctie?
 - Welke functie bekleedt u bij deze organisatie?
 - Is deze nevenfunctie bezoldigd? [\[nee / ja\]](#)
 - Heeft deze organisatie enig financieel verband met de gemeente/provincie/waterschap; ontvangen zij bijvoorbeeld subsidie? [\[nee / ja, namelijk... / weet ik niet\]](#)
 - Behelst de uitoefening van deze nevenfunctie in uw optiek een risico met het oog op een goede invulling van uw toekomstige ambt? [\[nee / ja, namelijk... / weet ik niet\]](#)

Familie en vrienden

8. Vervult een familielid een functie bij gemeente/provincie/waterschap? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)
9. Vervult een familielid een functie waarbij vanuit uw optiek sprake kan zijn van een risico met het oog op een goede invulling van uw ambt? [\[nee / ja, namelijk...\]](#)

⁷ Een nevenfunctie is een activiteit die iemand naast zijn of haar hoofdfunctie uitvoert. In het geval iemand volksvertegenwoordiger of bestuurder wordt, dan wordt dat aangemerkt als hoofdfunctie.

Tot slot

10. Hoeveel tijd heeft u per week gemiddeld beschikbaar voor besteding aan het ambt? [... uur / week] (uitsluitend voor kandidaat volksvertegenwoordigers en kandidaat deeltijd bestuurders)
11. Speelt er op dit moment iets in uw persoonlijke leven dat uw beschikbaarheid voor het ambt mogelijk (tijdelijk) kan verminderen? [nee / ja, namelijk...]
12. Heeft u zelf nog punten die u wilt meegeven en/of waar u tijdens het gesprek specifiek aandacht aan wilt besteden? [nee / ja, namelijk...]

Aanvullende vragen voor een kandidaat bestuurder

13. Is er vanuit uw privésituatie sprake van een financieel belang binnen de gemeente/provincie/waterschapsgrenzen? Denkt u hierbij aan: effecten, vorderingsrechten, (land)bouwgrond, een financiële deelneming in ondernemingen en onroerende goed (niet zijnde uw eigen woonhuis) [nee / ja, namelijk...]
14. Vervult een goede vriend(in) een functie bij gemeente/provincie/waterschap? [nee / ja, namelijk...]
15. Vervult een goede vriend(in) een functie waarbij vanuit uw optiek sprake kan zijn van een risico met het oog op een goede invulling van uw ambt? [nee / ja, namelijk...]

Tool C: Antecedentcheck

Beschrijving

Een antecedentcheck is een onderzoek naar het verleden van een kandidaat. De vorm en diepgang waarmee dit onderzoek wordt uitgevoerd kunnen verschillen. De antecedentcheck kan bestaan uit:

- Openbare bronnenonderzoek. Een onderzoek in bronnen die voor een ieder toegankelijk zijn.
- Aanvraag Verklaring omtrent het gedrag (VOG). Een VOG is een verklaring waaruit blijkt dat het gedrag van de kandidaat in het verleden, geen bezwaar vormt voor het vervullen van een specifieke taak of functie in de samenleving.
- Referentieonderzoek. Het opvragen van referenties en het bevragen van deze referenties op hun ervaringen met de kandidaat (alleen bij kandidaat bestuurders).

Doel

Door middel van een antecedentcheck kunt u zich een beeld vormen van mogelijke integriteitsrisico's van een kandidaat volksvertegenwoordiger of bestuurder.

Toepassing

De antecedentcheck kan op verschillende momenten in het proces van werving en selectie worden uitgevoerd (zie onder).

Openbare bronnenonderzoek

Een goed moment voor een openbaar bronnenonderzoek is in de aanloop naar een gesprek met de selectiecommissie dan wel met de vertegenwoordiger van de partij die bepaalt wie als bestuurder wordt voorgedragen. Het openbare bronnenonderzoek wordt uitgevoerd door de selectiecommissie dan wel een vertegenwoordiger van de partij. De resultaten van dit onderzoek vormen een aanvulling op de vragenlijst die door de kandidaat is ingevuld. De resultaten van het openbare bronnenonderzoek worden met de kandidaat besproken tijdens het selectiegesprek.

Verklaring Omtrent het gedrag (VOG)

Een goed moment om een kandidaat volksvertegenwoordiger of bestuurder een VOG aan te laten vragen is wanneer de selectiecommissie of de partij voornemens is deze kandidaat op de kieslijst te plaatsen dan wel voor te dragen als bestuurder. Hierdoor wordt nagegaan of de kandidaat geen strafbare feiten heeft begaan die de kandidaatstelling in de weg kan staan.

In het geval de kandidaat geen VOG wordt verstrekt, wordt aangeraden als partijbestuur hierover een gesprek te voeren met de kandidaat. Tijdens dit gesprek dient te worden afgewogen in hoeverre het niet verstrekken van de VOG in de weg staat tot het vervullen van het toekomstige ambt. Gezamenlijk dienen de risico's te worden afgewogen waarbij in het uiterste geval wordt besloten de kandidaat niet op de kieslijst te plaatsen dan wel niet voor te dragen als bestuurder.

Referentieonderzoek bij kandidaat bestuurders

Vraag de kandidaat minstens twee referenties op te geven. Met referenties worden personen (niet familieleden) bedoeld die iets kunnen verklaren over de integriteit van de kandidaat. Bel deze referenties na en stel enkele vragen (zie hiervoor Tool D - Leidraad integriteit selectiegesprek). Het referentieonderzoek vindt plaats nadat het selectiegesprek met de kandidaat bestuurder heeft plaatsgevonden. Het onderzoek dient om te checken of tijdens het selectieproces opgedane indrukken overeenkomen met die van derden. Omdat het een relatief zwaar middel is, wordt aangeraden dit alleen te gebruiken bij een voorgenomen voordracht van een kandidaat bestuurder.

Openbare bronnenonderzoek

Een openbare bronnenonderzoek bestaat uit een onderzoek in bronnen die voor een ieder toegankelijk zijn. Om toegang tot enkele van deze bronnen te krijgen dient een vergoeding te worden betaald. Onderstaande bronnen zijn allen toegankelijk via het internet. Bijgevoegde beschrijving biedt houvast bij het uitvoeren van dit onderzoek.

Google

- *Persoonlijk*: zoek op naam, ook in combinatie met gemeente, integriteit, conflict, misbruik
- *Werk*: zoek naar eventueel eigen bedrijf of voormalig werkgever – beoordeel in hoeverre (voormalige) activiteiten in relatie staan tot de beoogde functie
- *Check op vragenlijst*: zoek naar extra informatie bij eventuele aandachtspunten volgend uit de vragenlijst
- *Politieke banden*: zoek naar het politieke verleden van kandidaat, bijvoorbeeld of deze in het verleden lid is geweest van een andere partij.

LinkedIn

- *Arbeidsverleden*: beoordeel in hoeverre (voormalige) activiteiten in relatie staan tot de beoogde functie
- *Nevenactiviteiten*: beoordeel in hoeverre (voormalige) nevenactiviteiten in relatie staan tot de beoogde functie
- *Professionele relaties*: beoordeel in hoeverre professionele relaties in relaties staan tot de beoogde functie

Sociale Media (Twitter/Facebook/Instagram)

- *Gedrag*: Zoek naar controversiële tweets, foto's en posts, interesses en openlijke conflicten – beoordeel of iemand zijn handelen online overeenkomt met zijn handelen in real life
- *Persoonlijke overtuiging*: Beoordeel in hoeverre de uitingen van een kandidaat overeenkomt met de uitgangspunten van de partij.

Company Info (abonnement vereist)

- *Bedrijf/activiteiten*: Zoeken op naam en naam partner – beoordeel in hoeverre (voormalige) banden, activiteiten, bestuursfuncties en ondernemingen van zowel de kandidaat als de partner in relatie staan tot de beoogde functie

LexisNexis (abonnement vereist)

- *Persoonlijk/werk*: Zoek op naam (maak bij veel hits gebruik van zoektermen als 'naam woonplaats', 'integriteit', 'misbruik' en 'conflict'). Zoek ook naar eventuele aandachtspunten die voortkomen uit de vragenlijst.

Aanvragen Verklaring omtrent het gedrag (VOG)

Procedure VOG

Een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) is een verklaring waaruit blijkt dat het gedrag van de kandidaat in het verleden geen bezwaar vormt voor het vervullen van een specifieke taak of functie in de samenleving.

Een VOG wordt afgegeven door Justis, de screeningautoriteit van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Als iemand een VOG aanvraagt, doet Justis onderzoek naar het justitiële verleden van een persoon. Een persoon krijgt in ieder geval een VOG als hij of zij geen strafbaar feit heeft gepleegd dat relevant is voor de betreffende functie.

Het specifieke screeningsprofiel dat gehanteerd wordt bij politieke ambtsdragers geldt voor alle kandidaat volksvertegenwoordigers, -wethouders en -gedeputeerden. Bij de toets aan dit screeningsprofiel geldt een terugkijktermijn van tien jaar.

Mocht Justis op basis van de screening voornemens zijn geen VOG te verstrekken dan krijgt de aanvrager hiervan melding. Ook wordt de aanvrager uitgenodigd zijn zienswijze hierop in te dienen, waarna Justis een definitief besluit neemt. Mocht de kandidaat geen VOG krijgen dan kan de kandidaat bezwaar maken bij de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.

Aanvragen VOG

Een VOG kan zowel digitaal als via de gemeente worden aangevraagd. Onderstaand een korte beschrijving. De link leidt naar een meer uitgebreide beschrijving van de aanvraagprocedure.

- *Digitaal.* Een kandidaat kan een VOG digitaal aanvragen als de aanvraag digitaal is klaargezet door de partij. Daarvoor moet de partij de beschikking hebben over eHerkenning en de aanvraag online voorbereiden via justis.nl.
- *Via gemeente.* Een kandidaat vraagt een VOG via de gemeente aan door een volledig ingevuld aanvraagformulier in te dienen bij de afdeling Burger-/Publiekszaken van de gemeente waar hij/zij staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen. Dit formulier ontvangt de kandidaat van de partij.

<https://www.justis.nl/producten/vog/vog-aanvragen/>

Tool D: Leidraad integriteit selectiegesprek

Beschrijving

Belangrijk is om in het selectiegesprek aandacht te geven aan integriteit door de kandidaat hier verschillende vragen over te stellen. Naast vragen over de persoonlijke situatie (bijvoorbeeld naar aanleiding van de integriteitsvragenlijst) zijn er ook meer algemene vragen over integriteit. Sommige vragen zijn namelijk zo persoonlijk dat ze beter in een interview dan in een vragenlijst gesteld kunnen worden. Deze tool kan ook worden gebruikt om spookverteenwoordiging tegen te gaan.

Doel

Integriteit op gestructureerde wijze onderdeel maken van het selectiegesprek.

Toepassing

Tijdens het eerste gesprek bevaart de selectiecommissie de kandidaat onder andere over integriteit. Dit kan aan de hand van de ingevulde integriteitsvragenlijst. Dit betekent dat tijdens het gesprek de onderwerpen aan de orde komen die op de vragenlijst staan aangegeven. Ook kunt u gedurende het selectiegesprek stil staan bij opmerkelijke antwoorden. U kunt onderstaande vragen ter aanvulling gebruiken. Eventueel kunt u een dilemma voorleggen van de dilemmakaarten (zie tool G).

Aanvullende vragen selectiegesprek

Activiteiten verleden

- Heeft u in het verleden in uw politieke of persoonlijke leven activiteiten ontplooid die u chantabel kunnen maken? Heeft u bijvoorbeeld schulden? Ben u wel eens gechanteed? Zo ja, wanneer en waarover?
- Heeft u in het verleden in uw politieke of persoonlijke leven activiteiten ontplooid die een belemmering vormen in uw toekomstig functioneren?

Conflicten

- Bent u wel eens (al dan niet openbaar) beschuldigd van niet integer gedrag? Zo ja, waarover en in welke verband? Wat waren de gevolgen?
- Bent u ooit in negatieve zin in de media verschenen in relatie tot uw integriteit?
- Heeft u conflicten gehad met organisaties of personen binnen de gemeente/provincie/waterschap? Zo ja welke en waarover? Zal dit een belemmering vormen in uw functioneren?
- Heeft u een strafblad? Zo ja, waarvoor?
- Bent u betrokken bij een rechtszaak, zo ja waarvoor?

Tenslotte

- Bent u lid (geweest) van een andere politieke partij? Zo ja, welke en wanneer? Heeft u voor die partij een bestuurs- of politieke functie bekleed? Zo ja, welke?
- Speelt er op dit moment iets in uw persoonlijke situatie (bijvoorbeeld veel in het buitenland of gezondheid) dat u in de uitoefening van uw toekomstige ambt kan belemmeren?
- Heeft u alles gemeld aangaande uw integriteit?

Extra vragen voor kandidaat bestuurder

- Bent u in de afgelopen jaren als gevolg van een (arbeids)conflict ergens vertrokken met een reden die (in)direct verband kan houden met de vervulling van uw toekomstige ambt? Wanneer was dat, waar en waarover?
- Bent u in de afgelopen jaren betrokken geweest (of thans betrokken) bij een juridische procedure/ geschil dat (in)direct gevolgen kan hebben voor de vervulling van uw toekomstige ambt? Zo ja, waar ging/gaat dit over?

Tool E: Bewilligingsverklaring

Beschrijving

Een bewilligingsverklaring is een verzameling bepalingen die een kandidaat politiek ambtsdrager voor de verkiezing tekent. Door ondertekening van een bewilligingsverklaring stemt de kandidaat in met de voorwaarden die de partij stelt. In plaats van onderstaand sjabloon, of in aanvulling daarop, kunt u in de bewilligingsverklaring partijregels of -beginselen opnemen die specifiek binnen uw partij gelden.

Doel

De bewilligingsverklaring is ook een tool om spookvertegenwoordiging tegen te gaan. De kandidaat committeert zich immers aan de verplichtingen behorende bij het ambt van volksvertegenwoordiger. Een beperking van de bewilligingsverklaring is dat het geen juridische status heeft.

Toepassing

U laat kandidaten de bewilligingsverklaring voor de definitieve vaststelling van de lijst tekenen. Onderstaand vindt u een sjabloon voor een bewilligingsverklaring die u aan de behoefte van uw partij aan kunt passen.

Sjabloon bewilligingsverklaring

1. Ik, (vermelden naam) ben lid van de partij/decentrale afdeling (vermelden naam decentrale partij/afdeling) en ik ben geen lid van een andere politieke partij.
2. Door deze verklaring te ondertekenen, bewillig ik in een kandidatuur voor (vermelden kandidaatstellingsprocedure).
3. Ik onderschrijf de grondslag, het doel en de kernwaarden, zoals vastgelegd in de vuistregels integriteit, van de partij.
4. Ik ben gehouden aan de binnen de partij geldende statuten, reglementen en voor het politieke werk relevante besluiten.
5. Ik ben gehouden om het door de partij opgestelde kernprogramma en het daarop gebaseerde verkiezingsprogramma uit te dragen en te verdedigen.
6. Indien ik word verkozen, zal ik bij mijn installatie de belofte of de eed afleggen.
7. Indien ik word verkozen, zal ik deel uitmaken van de fractie.
8. Indien ik word verkozen, ben ik bereid om regelmatig met het bestuur van de betreffende geleding gesprekken te voeren aangaande verwachtingen omtrent mijn functioneren en daarover afspraken te maken.
9. Gedurende de selectieprocedure heb ik naar waarheid verklaard.

Plaats:

Datum:

Handtekening:

Tool F: Integriteitsagenda

Beschrijving

In een integriteitsagenda is opgenomen op welke wijze integriteit structureel wordt verankerd binnen de partij en fractie. Deze agenda bestaat uit een inhoudelijke component (wat), een procescomponent (wanneer, op welke manier) en een arenacomponent (met wie). De aandacht voor integriteit is hiermee een continue proces. De agenda is in aanvulling op activiteiten die door de griffie op het gebied van integriteit georganiseerd worden.

Doel

- Integriteit blijvend onder de aandacht houden binnen de fractie
- Continue aandacht voor integriteit binnen de fractie

Toepassing

De integriteitsagenda leent zich in het bijzonder voor toepassing binnen de fractie van een decentrale politieke partij. De fractie stelt de agenda vast waarmee iedereen zich aan de agenda committeert. De fractie is vervolgens zelf verantwoordelijk voor uitvoering van de agenda. Hierin speelt de fractievoorzitter een belangrijke rol. Onderstaand geven we de mogelijke onderdelen van een integriteitsagenda weer. Hierbij wordt aangesloten bij een aantal natuurlijke momenten gedurende de zittingsperiode (eerste fractievergadering na installatie, beoordelingsmomenten).

Mogelijke onderdelen integriteitsagenda

Inhoud	Proces	Wie
Vaststellen integriteitsagenda	Eerste fractievergadering na installatie vaststellen, daarna continu bijhouden	Fractieleden
Portefeuilleverdeling fractie	Eerste fractievergadering na installatie vaststellen, daarna continu bijhouden	Fractieleden
Dilemmasessie	Eenmaal per jaar	Fractieleden (eventueel met de bestuurder er bij)
Evaluatiegesprek fractielid	Minimaal één keer halverwege de zittingsperiode, zo mogelijk frequenter	Fractievoorzitter, fractielid, eventueel bestuurslid partij
Evaluatiegesprek fractievoorzitter	Minimaal één keer halverwege de zittingsperiode, zo mogelijk frequenter	Voorzitter partij, fractievoorzitter

Toelichting

Vaststellen integriteitsagenda

Bespreek in de fractie hoe integriteit onder de aandacht wordt gehouden tijdens de zittingsperiode. Leg deze afspraken vast in een integriteitsagenda. Een integriteitsagenda kan alleen werken als deze wordt gedragen door de leden van de fractie, stel deze daarom als fractie vast. Houd gedurende de hele zittingsperiode bij dat deze agenda wordt gevolgd.

Portefeuilleverdeling

Besteed bij de verdeling van portefeuilles aandacht aan de nevenfuncties en -belangen van de fractieleden. Het ligt voor de hand een portefeuille toe te kennen aan een fractielid dat bekend is met het desbetreffende domein, let hierbij echter wel op eventuele potentiële verstrengeling van belangen. Besteed uiteraard ook bij wisselingen van portefeuilles gedurende de zittingsperiode aandacht hieraan.

Dilemmasessie

Organiseer jaarlijks een dilemmasessie voor alle fractieleden. Tijdens deze sessie kunnen door fractieleden voorbeelden worden aangedragen die zij zelf hebben meegemaakt. Onder leiding van de fractievoorzitter worden deze voorbeelden besproken. In het geval er geen voorbeelden worden aangedragen vanuit de fractie kan bij de dilemmasessie gebruik worden gemaakt van de dilemmakaarten (zie tool G).

In het geval de partij tevens een bestuurder levert, overweeg dan ook deze bestuurder uit te nodigen. In de dynamiek tussen volksvertegenwoordiging en bestuur kunnen zich interessante integriteitsdilemma's voordoen die zich lenen voor bespreking. Bijvoorbeeld op het gebied van de informatieplicht.

Voortgangsgesprek fractielid

Tijdens het evaluatiegesprek tussen de fractievoorzitter en het fractielid (eventueel in aanwezigheid bestuurslid van de partij) komen tal van onderwerpen aan bod. Het is ook een natuurlijk moment om het onderwerp integriteit te bespreken. Dit kan aan de hand van de volgende vragen:

- Ben je dilemma's tegengekomen op het gebied van integriteit?
- Ben je geconfronteerd met niet integer gedrag?
- Wordt volgens jou binnen de fractie voldoende aandacht besteed aan integriteit?

Voortgangsgesprek fractievoorzitter

Besteed tijdens het evaluatiegesprek als partijbestuur aandacht aan de rol van de fractievoorzitter in het bevorderen van bestuurlijke integriteit binnen de fractie. Vraag niet alleen naar de eigen ervaringen van de fractievoorzitter op het gebied van integriteit maar ook naar wat de fractievoorzitter heeft gedaan om de integriteit binnen de fractie te bevorderen. Dit kan aan de hand van de volgende vragen:

- Ben je dilemma's tegengekomen op het gebied van integriteit?
- Zijn leden van de fractie geconfronteerd met niet integer gedrag?
- Op welke wijze besteed je binnen de fractie aandacht aan het onderwerp integriteit?

Tool G: Dilemma kaarten integriteit politieke ambtsdragers

Beschrijving

In deze kaarten worden 20 dilemma's beschreven vanuit het oogpunt van politieke ambtsdragers binnen de verschillende bestuurslagen. Elk dilemma sluit aan op verschillende elementen uit de gedragscode integriteit voor politieke ambtsdragers bij gemeenten, provincies en waterschappen. De achterkant van de kaart beschrijft de overwegingen die bij de mogelijke oplossing van het dilemma.

Doel

De kaarten met dilemma's hebben tot doel een (kandidaat) volksvertegenwoordiger en/of (kandidaat) bestuurder inzicht te geven in wat integer handelen in de dagelijkse praktijk kan betekenen; voor welke afweging de functionaris kan komen te staan.

Toepassing

De dilemma kaarten kunnen in elke fase van het proces van werving en selectie worden gebruikt. Dit begint bij het vaststellen van de vuistregels integriteit. Vervolgens tijdens de voorlichting van, en selectiegesprekken met kandidaat politiek ambtsdragers. Ook lenen de dilemma kaarten zich voor toepassing tijdens een dilemmasessie integriteit binnen de fractie.

Het is niet nodig elke keer alle kaarten te bespreken. Bespreek de kaarten vooral goed. Reken elkaar niet af maar ga in gesprek over motivatie en achterliggende waarden.

Kaart 1

- *Bestuurslaag: gemeente*
- *Doelgroep: (kandidaat) raadslid*
- *Integriteitsthema: persoonlijk financieel belang*

Casus

U bent raadslid en tevens directeur groot aandeelhouder van een bedrijf dat is gevestigd op een bedrijventerrein in uw gemeente. Er ligt bij de gemeenteraad een collegevoorstel voor het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan voor het bedrijventerrein. Uw bedrijf is niet positief over de plannen van het college. Voert u het woord bij de beraadslagingen in de fractie? Doet u mee aan de stemming in de raad?

Overwegingen

U kunt het beste transparant zijn en aangeven dat u een persoonlijk belang heeft. Dit begint in de eigen fractie, maar ook in de commissie en raadsvergadering. Het advies is in dit geval niet deel te nemen aan de discussie binnen de commissie, fractie of raad, het woord te voeren of te amenderen. Aan een eventuele stemming in de raad kunt u in beginsel wel deelnemen, dus ook als u een persoonlijk belang heeft. Dit lijkt in tegenspraak met de wet die voorschrijft dat u niet deel kunt nemen aan de stemming over een aangelegenheid die u rechtstreeks of middellijk persoonlijk aangaat, maar is in lijn met de laatste jurisprudentie.

Kaart 2

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: financieel belang partner*

Casus

U bent volksvertegenwoordiger en uw partner (ongehuwd) is eigenaar van een drukkerij (Druk b.v.). De algemeen directeur van uw gemeente/provincie/waterschap neemt afscheid. Hiervoor wordt een receptie georganiseerd. U verneemt dat uitsluitend aan Druk b.v. een offerte wordt gevraagd om de uitnodigingen voor het afscheid te drukken. Vindt u dat uw partner hierop in moet gaan? Vindt u dat u hiervan melding moet maken en bij wie zou u dat doen?

Overwegingen

U mag als volksvertegenwoordiger geen overeenkomst sluiten met het orgaan waar u deel van uitmaakt (verboden handeling). Uw partner mag dit formeel gezien wel. Dan blijft het echter de vraag of het verstandig is dit te doen, gezien de schijn van belangenverstremgeling die een dergelijke overeenkomst oproept. Met het oog op deze schijn zou u er daarom verstandig aan doen uw partner te adviseren hier niet op in te gaan. U zou daarnaast het gesprek kunnen aangaan met de burgemeester, commissaris van de Koning of voorzitter als hoeder van de bestuurlijke integriteit over hoe om te gaan met de verstrekking van dergelijke opdrachten aan partners.

Kaart 3

- *Bestuurslaag: gemeente, waterschap*
- *Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: persoonlijk belang (indirect financieel)*

Casus

Aan de overkant van uw huis is het waterschap/gemeente iets van plan dat tot waardevermindering zal leiden van uw huis. U bent volksvertegenwoordiger. In deze rol begrijpt u heel goed waarom het waterschap/de gemeente dit wil. Maar als huiseigenaar bent u op zijn zachtst gezegd niet blij met deze plannen. Er is een informatieavond waar een ambtenaar de buurt komt informeren. Gaat u hiernaar toe? Stelt u een vraag? Zou u zich kenbaar maken als volksvertegenwoordiger? Zou u lid worden van een actiegroep die de belangen van de buurt richting het waterschap/de gemeente gaat vertegenwoordigen?

Overwegingen

U kunt hier naar toegaan maar wij adviseren u geen prominente rol te spelen op de bijeenkomst. Als u vragen wilt stellen, maak kenbaar dat u ook volksvertegenwoordigers bent. U kunt beter geen lid worden van de actiegroep zodat u ook niet in een 'onderhandelingspositie' komt met de ambtelijke organisatie of bestuurder.

Kaart 4

- *Bestuurslaag: gemeente*
- *Doelgroep: bestuurder*
- *Integriteitsthema: ingaan op persoonlijk verzoek*

Casus

U bent wethouder Cultuur en u wordt aangesproken door de directeur van een plaatselijk theater. De directeur heeft van een ambtenaar begrepen dat het college voornemens is te besluiten dat het theater in 2014 75% minder subsidie krijgt. U kent de directeur persoonlijk heel erg goed en u bent een frequent bezoeker van het theater. U weet dat de directeur op u gestemd heeft omdat hij alle vertrouwen in u heeft vanwege uw uitstekende opvattingen over het cultuurbeleid. De directeur vindt dat het theater ten onrechte veel minder subsidie gaat krijgen en vraagt u om te bemiddelen. Gaat u daarop in?

Overwegingen

Het is beter niet zelf te bemiddelen. Eventueel kunt u wel het gesprek aan gaan. Doe dit echter niet alleen, neem altijd een ambtenaar of desnoods een collega bestuurder mee. Verder kunt u in dit geval de bemiddeling zelf het beste overlaten aan uw topambtenaar gezien uw persoonlijke band met de directeur.

Kaart 5

- *Bestuurslaag: gemeente*
- *Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: belang vanuit nevenfunctie*

Casus

U bent als raadslid zeer actief binnen het verenigingsleven van de gemeente. Tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen heeft u zich hard gemaakt voor betere sportaccommodaties. Er ligt bij de gemeenteraad een collegevoorstel om een voorgenomen opknapbeurt van sportterreinen af te blazen. Voor de voetbalclub waar uw kinderen spelen en waar u bestuurslid bent, betekent dit dat ze de komende jaren verder moeten met oude kleedkamers die al lang niet meer aan de eisen voldoen en dat het broodnodige extra veld er niet gaat komen. Doet u mee met de beraadslagingen in de fractie? Doet u mee aan de beraadslagingen en stemming in de raad?

Overwegingen

Als bestuurslid van de voetbalclub heeft u er een belang bij dat de bezuinigingen niet doorgaan. U kunt zich daarom beter afzijdig houden van beraadslagingen binnen de fractie, commissie en raad om zo geen invloed uit te oefenen op de besluitvorming. Wel bent u als raadslid gerechtigd om te stemmen, ook als u hierbij een persoonlijk belang heeft. Dit lijkt in tegenspraak met de wet die voorschrijft dat u niet deel kunt nemen aan de stemming over een aangelegenheid die u rechtstreeks of middellijk persoonlijk aangaat, maar is in lijn met de laatste jurisprudentie.

Kaart 6

- *Bestuurslaag: provincie, gemeente, waterschap*
- *Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: verboden handeling*

Casus

U heeft al jarenlang een klinkende naam op het gebied van beleidsonderzoek. Naast volksvertegenwoordiger bent u als zelfstandig beleidsonderzoeker actief. U doet gevoelige opdrachten voor gemeenten, de provincie en het waterschap bij u in de buurt. Omdat u zo'n goede naam heeft, wordt u door een ambtenaar van uw provincie, gemeente of waterschap gevraagd offerte uit te brengen voor een kleine opdracht om iets uit te zoeken. Zou u offerte uitbrengen?

Overwegingen

U mag geen opdracht uitvoeren voor de organisatie van de gemeente, provincie of het waterschap waar u volksvertegenwoordiger bent.

Kaart 7

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie en waterschap*
- *Doelgroep: bestuurder*
- *Integriteitsthema: persoonlijk belang in de relatiesfeer*

Casus

Nadat u bent gescheiden, wordt u verliefd op één van uw eigen ambtenaren die als teamleider veel en goed werk voor u doet. De liefde is pril en slechts bij enkele ambtenaren bekend. Zij krijgt de mogelijkheid promotie te maken om afdelingshoofd te worden. Kan dit volgens u? Zou u uw liefde melden en bij wie?

Overwegingen

Een relatie staat promotie niet in de weg. Wel kunt u het beste transparant zijn over de relatie, zowel in het college als naar de ambtelijke top. Het is verder beter dat u als bestuurder niet in een gezagsverhouding komt met uw partner.

Kaart 8

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder*
- *Integriteitsthema: opkomen voor individueel belang*

Beschrijving

U bent net gekozen als volksvertegenwoordiger dan wel als bestuurder benoemd en komt op zaterdag in de supermarkt een bekende tegen. Deze feliciteert u en meldt direct dat hij een conflict heeft met een ambtenaar. Hij vraagt of u deze zaak kunt bespreken met desbetreffende ambtenaar.

Overwegingen

U kunt het beste niet zelf interveniëren, maar desbetreffende persoon verwijzen naar de procedure in het geval van een conflict tussen een ambtenaar en een burger.

Kaart 9

- *Bestuurslaag: waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: omgaan met vertrouwelijke informatie naar derden*

Casus

U wordt als AB-lid strikt vertrouwelijk geïnformeerd over grootschalige milieuvervuiling op een terrein binnen het waterschapsgebied. Er is nader onderzoek nodig om de precieze omvang vast te stellen en het dagelijks bestuur wil de resultaten van verder onderzoek afwachten om onrust te voorkomen. Uw dochter staat op het punt om een perceel te kopen om een woning te realiseren. Dit perceel ligt binnen het vervuilde gebied. Ze is niet op de hoogte van de vervuiling. Licht u uw dochter in? En als het uw buurman betreft. Licht u hem in?

Overwegingen

Als volksvertegenwoordiger is het u niet toegestaan om informatie waarvan u weet of moet vermoeden dat het vertrouwelijk is te delen met derden. Ook uw eigen familie en buurman is in deze een derde. Wees dus heel voorzichtig uw informatie te delen ook met familie, buurman etc..

Kaart 10

- *Bestuurslaag: waterschap*
- *Doelgroep: bestuurder*
- *Integriteitsthema: omgaan met vertrouwelijke informatie uit het veld*

Beschrijving

Heemraden worden vaak gekozen vanwege hun specialistische kennis van het veld en omdat ze een achterban vertegenwoordigen. Dit is zeker het geval bij geborgde zetels. Vaak zijn deze heemraden nog nauw betrokken bij de verenigingen of organisaties van hun achterban (Kamer van Koophandel, LTO, etc.), bijvoorbeeld als lid of adviseur van het regionale bestuur. Het openbaar bestuur is gebaat bij bestuurders die midden in de maatschappij staan en betrokken zijn bij hun achterban.

U komt bij de vereniging/organisatie (achterban organisatie) waar u bestuurslid of adviseur bent niet openbare informatie ter ore die zeer relevant is voor het wel of niet doorgaan van een groot project van het waterschap. En dat op een moment dat het dagelijks bestuur in discussie is met het algemeen bestuur en langzamerhand tot besluitvorming moet worden overgegaan. Deelt u de vertrouwelijke informatie die u bij uw achterban hebt vernomen met het waterschap?

Overwegingen

Het beste is het waterschap op zijn minst op hoofdlijnen te informeren. U heeft immers als heemraad een verantwoordelijkheid in deze.

Kaart 11

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder*
- *Integriteitsthema: privé handelingen*

Beschrijving

U bent politieke ambtsdrager. U laat uw tuin opknappen voor een schappelijk prijsje. Als al het werk gedaan is, vraagt de tuinman of hij contant betaald kan worden zonder factuur. Gaat u hierop in?

Overwegingen

U kunt hier beter niet op ingaan en voorstellen de rekening per factuur te voldoen.

Kaart 12

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: gebruik van netwerk*

Casus

U bent oud bestuurder en bereidt als volksvertegenwoordiger een belangrijke motie voor. U heeft hiervoor snel aanvullende niet openbare achtergrond informatie nodig. U kent de ambtelijke organisatie nog goed van vroeger. Zou u telefonisch contact opnemen met de betrokken ambtenaar dan wel even bij hem binnenlopen om de juiste informatie op te halen?

Overwegingen

De wijze waarop informatie bij een ambtenaar wordt opgevraagd is afhankelijk van de afspraken die hier binnen de gemeente over zijn gemaakt. Zijn hier geen afspraken over gemaakt dan is het aan te raden niet direct de informatie bij de ambtenaar op te vragen. U kunt beter de weg bewandelen via de bestuurder/portefeuillehouder dan wel de griffier.

Kaart 13

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: bestuurder*
- *Integriteitsthema: invloed uitoefenen bij inhuur/aanbesteding*

Casus

Uw ambtelijke organisatie bereidt een onderhandse aanbesteding voor, voor de aankoop van kantoorstoelen. Het bedrijf waar uw moeder al jaren bij de receptie werkt staat niet op de shortlist. De betrokken ambtenaar vraagt aan u of u nog suggesties heeft voor de uit te nodigen partijen. Geeft u de ambtenaar de suggestie om dit bedrijf op de shortlist te zetten?

Overwegingen

U kunt dit wel doen, uw moeder heeft immers geen beleidsbepalende functie binnen het bedrijf. Dit zou anders zijn als uw moeder deel zou uitmaken van het bestuur of een financieel belang heeft in het bedrijf.

Kaart 14

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: bestuurder*
- *Integriteitsthema: indirect persoonlijk belang bij besluitvorming*

Casus

In het college/dagelijks bestuur moet een besluit worden genomen over de toewijzing van een grote opdracht in het kader van een aanbesteding. U verneemt uit de stukken dat wordt voorgesteld om het bedrijf van uw broer de opdracht te gunnen. Wat doet u als het agendapunt aan de orde komt?

Overwegingen

U kunt het beste bij aanvang van de behandeling van het agendapunt aangeven dat het bedrijf van uw broer in de prijzen valt en dat u als gevolg hiervan niet deelneemt aan het agendapunt en de besluitvorming hierover. Vergeet niet achteraf te controleren of dit ook is opgenomen in het verslag.

Kaart 15

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: bestuurder*
- *Integriteitsthema: aanvaarden van een geschenk*

Casus

U verricht een officiële opening van een gebouw. U krijgt hiervoor van de directeur een fles wijn waarvan u niet zeker weet wat de waarde is. Aanvaardt u de fles? Neemt u de fles mee naar huis?

Overwegingen

U kunt de fles aanvaarden. Neem de fles echter niet mee naar huis maar naar kantoor. Laat de fles daar registreren als een geschenk en handel conform hetgeen hierover in de gedragscode is opgenomen. Dit kan betekenen dat de fles wordt geretourneerd indien de waarde boven een bepaalde grens ligt.

Kaart 16

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder*
- *Integriteitsthema: aanvaarden van een geschenk thuis*

Casus

U heeft zich met succes ingezet voor de bescherming van een belangrijk stukje natuur. Als dank krijgt u van de plaatselijke milieuverenigingen een groot pakket biologische voedingswaar door een vertegenwoordiger van deze verenigingen thuis aangeboden. Aanvaardt u dit geschenk?

Overwegingen

U kunt beter thuis geen geschenken aanvaarden maar vragen deze te bezorgen op het kantoor ter attentie van de fractie of het bestuur.

Kaart 17

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: bestuurder, volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: omgang met uitnodiging*

Casus

U wordt door een projectontwikkelaar uitgenodigd voor een netwerklunch met enkele andere personen uit de bouwwereld. De bouw valt binnen uw aandachtsgebied/portefeuille en de lunch is een uitgelezen bijeenkomst op de hoogte te raken wat er speelt binnen de sector. Wat doet u?

Overwegingen

Een dergelijke uitnodiging is risicovol om aan te nemen. U kunt verschillende dingen doen: een ambtenaar meenemen, aanbieden de lunch bij u op kantoor te nuttigen of melden dat u alleen komt als u zelf (uw organisatie) uw lunch betaalt.

Kaart 18

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder*
- *Integriteitsthema: declaratiegedrag*

Casus

U moet in uw rol als volksvertegenwoordiger of bestuurder op pad naar stad A. Daarna reist u door naar stad B voor een partijbijeenkomst. Welke kosten declareert u?

Overwegingen

Kosten voor een partijbijeenkomst dient u niet te declareren bij de organisatie waar u uw functie uitoefent.

Kaart 19

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: spookvertegenwoordiging*

Casus

Eén van de raadsleden van uw partij is niet aanwezig geweest bij de laatste vijf vergaderingen. Deze persoon heeft zich niet afgemeld voor deze vergaderingen. Wat doet u als fractievoorzitter?

Overwegingen

Dit dient u te bespreken met uw fractiegenoot. U vraagt hoe het komt dat hij zo weinig tijd heeft voor het fractiewerk. Probeer gezamenlijk met een oplossing te komen. Als u geen vertrouwen heeft dat het beter zal gaan, kunt u overwegen hem te vragen zijn zetel te beschikking te stellen.

Kaart 20

- *Bestuurslaag: gemeente, provincie, waterschap*
- *Doelgroep: volksvertegenwoordiger*
- *Integriteitsthema: spookvertegenwoordiging*

Casus

Een fractielid is recent zeer ernstig ziek geworden en kan de vergaderingen niet bijwonen. Het is nog niet bekend wat de medische prognose is. Wat doet u?

Overwegingen

Dit is een onderwerp dat u het beste eerst met de fractievoorzitter kunt bespreken. Het is in het belang van u zelf, fractie en de partij om vervanging te regelen. Afhankelijk van de ernst, prognose en uw wens kunt u gezamenlijk bepalen of deze vervanging tijdelijk zal zijn.

Colofon

Een publicatie van

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen.

Deze publicatie is digitaal beschikbaar en tevens te downloaden op www.politiekeambtsdragers.nl

Januari 2017

Opdrachtnemer

Berenschot

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

